

Dary v sociálních službách

Právní nauka říká, že darování je dvoustranné právní jednání, na základě kterého dárce bezplatně převádí vlastnické právo k věci nebo se zavazuje obdarovanému věc bezplatně převést do vlastnictví a dárce dar nebo jeho nabídku přijímá. Darování je založeno na dobrovolnosti a smluvní volnosti. Speciální úprava § 2067 občanského zákoníku však stanoví, že darování v sociálních službách je za určitých okolností neplatné. Jaké jsou důsledky a limity tohoto ustanovení? Komu vlastně nesmí být darováno? Co na to judikatura? Právě na tyto otázky se pokusíme odpovědět v tomto článku.

■ **Text: JUDr. Libor Vašíček
a Matuš Baliak, Legal Partners,
advokátní kancelář**

➤ 1. Darování jako právní institut

Jak již pozorní čtenáři z výše uvedené definice poznali, dvěma základními režimy darovacích smluv jsou buď převedení vlastnictví předmětu daru přímo smlouvou, nebo pouhý závazek (slib) dárce, že v budoucnu předmět daru převede. Takový slib přitom může být dárce odvolán, s výjimkou komplikovanější situace, kdy dárce a obdarovaný uzavřeli smlouvu o smlouvě budoucí, jejímž předmětem je slib daru. Písemná forma darovací smlouvy je stanovena jenom v případech, kdy předmět daru nepřechází do vlastnictví obdarovaného ihned při jejím podpisu a také v případě darování věci zapsané ve veřejném rejstříku (obchodních podílů, vozidel, ochranných známek aj.). *Předmětem daru může být jakákoliv věc či soubor věcí, které mohou být předmětem právního vztahu* (nikoli tedy věci společné všem, jako jsou vzduch či moře). Je dokonce možné darovat i věc, kterou dárce v okamžiku uzavření smlouvy nevlastní, ale pouze v případě, že se dárce zaváže takovou věc nabýt.

Modalitami darování jsou pak darování podpory, darování s vedlejší doložkou nebo darování pro případ smrti. **Darování podpory** má podobu opakujícího se plnění. K odezdání celého předmětu daru tedy nikdy nedochází při uzavření darovací smlouvy, která tak musí mít písemnou formu. Na rozdíl od důchodu, ke kterému bývá darování podpory často přirovnáváno, není podpora omezena na výhradně peněžité plnění a obdarovaný si nemůže nárokovat úroky z prodlení za neodevzdaný dar. Darovací smlouva může obsahovat různé **vedlejší doložky**, jako jsou podmínky, příkazy či doložení času. Vzhledem ke smluvní volnosti spojené s darovací smlouvou a dobrovolností darování mají smluvní strany při sjednání vedlejších doložek poměrně volné ruce. Při výkladu smlouvy se však nebude přihlížet (jako by nebyly) k příkazům a podmínkám, které jsou (i) v rozporu se

zákonem; (ii) objektivně nesplnitelné; (subjektivní nesplnitelnost není problémem, tj. fakt, že obdarovaný není astronautem, nebude dárce bránit v podmínění darování vkročením na měsíc); (iii) nemravné (z judikatury například zákaz uzavření manželství); (iv) šikanózní a (v) výkladem neurčité. Dárce je však oprávněn domáhat se splnění příkazu až ve chvíli, kdy už sám své smluvní povinnosti splnil. Je-li splnění příkazu ve veřejném zájmu, může splnění příkazu po dárce smrti požadovat také příslušný orgán veřejné moci nebo právnická osoba oprávněná takový zájem hájit. Tím může být i poskytovatel služeb. Nicméně je nutné mít na paměti, že právní nárok na splnění příkazu podléhá standardním pravidlům promlčení.

Na **darování pro případ smrti** je možné nahlížet jako na závislé na odkládací podmínce, že obdarovaný dárce přežije. Vlastnictví předmětu daru tedy přechází na obdarovaného až po smrti dárce. Obdarovaný se musí vydání předmětu daru domáhat v pozůstalostním řízení, ve kterém je v postavení odkazovníka. Zajímavé je, že na darování pro případ smrti se neuplatní možnost odvolání daru. To však stranám nebrání, aby si obsahově totožnou podmínku nesjednaly v darovací smlouvě.

➤ 2. Odstoupení od darovací smlouvy a odvolání daru

Jako od každé smlouvy i od té darovací mohou strany **odstoupit**. Speciální právo má v tomto ohledu dárce, který může od darovací smlouvy odstoupit v případě změny okolností, která vážně ohrožuje jeho schopnost žítit sebe nebo osoby, jejichž výživou je ze zákona povinen. Odstoupit však může jenom co do ještě neodevzdané části daru. Právo stran odstoupit od darovací smlouvy je v praxi často zaměňováno s právem dárce **odvolat dar** (takzvané revokace) v případě nouze nebo nevděku. Darování je sice založeno na obecném principu neodvolatelnosti daru, nicméně tento princip je omezen zásadami služnosti, spravedlnosti a morálky. Ustanovení smlouvy, které odvolání daru vylučuje, je přitom nicotné. Prvním z důvodů odvolání daru je případ

nouze, která spočívá v nedostatku finančních prostředků k zabezpečení nutné výživy. Nutná výživa neznamená jenom stravu, ale i ošacení, bydlení, zdravotní péči a také sociální, a dokonce i kulturní vyžití. Toto právo však dárce nenáleží, pokud si nouzi přivodil úmyslně nebo z nedbalosti (vlastním neehospodárným životem – alkohol, sázky, neuvážené investice). Obdarovaný však musí takovou situaci namítnout a prokázat, což je v praxi problematické s ohledem na důkazní nouzi. Opmíjená je však možnost obdarovaného předejit odvolání daru poskytnutím právě chybějící nutné výživy. V případě vrácení daru odvolaného pro nouzi si může obdarovaný zvolit, jestli dárce vrátí předmět daru, nebo jeho obvyklou cenu, ale jen do výše nedostatečné výživy. Vděčnost a služnost obdarovaného má, podle poněkud naivního zákonného ustanovení, reflektovat štedrost dárce. Ne každý nevděk je důvodem pro odvolání daru. Kvalifikovaná revokace darování je podmíněna úmyslným nebo hrubě nedbalostním jednáním obdarovaného, které porušuje zjevně dobré mravy. Takové jednání zakládá dárce oprávnění do jednoho roku od chvíle, kdy se o jednání dozvěděl, písemně a odůvodněně vyzvat obdarovaného k vrácení daru. V tomto případě je obdarovaný povinen vrátit dárce předmět daru a až pokud to není možné zaplatit jeho plnou obvyklou cenu.

➤ 3. Neplatnost darování v sociálních službách

„Darování osobě, která provozuje zařízení, kde se poskytují zdravotnické nebo sociální služby, anebo osobě, která takové zařízení spravuje nebo je v něm zaměstnána, je neplatné, stalo-li se v době, kdy dárce byl v péči takového zařízení nebo jinak přijímal jeho služby.“ (§ 2067 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Smyslem tohoto ustanovení vycházejícího z dobrovolnosti darování je ochrana osoby, již jsou sociální služby a péče poskytovány, před nerozvážným a ukvapeným jednáním, kterým by jí vznikla majetková újma, na straně jedné, jakož i ochrana organizace před uplácením personálu za účelem získání kvalitnější péče. Kromě přímých zaměstnanců nemohou být obdarovány ani jiné osoby, které v zařízení pracují na základě obdobného smluvního vztahu, tedy například agenturní zaměstnanci nebo OSVČ. Problematické přitom není jenom darování v době přijímání služby. I darování zájemcem před započítáním poskytování služby v sobě nese určité riziko, že bude později považováno za skrytý vstupní poplatek či nástroj upřednostnění zájemce.

➤ 4. Darování zřizovateli a delegace oprávnění přijmout dar

Vzhledem k absenci většího objemu výkladové judikatury bylo v praxi k aplikaci výše uvedeného ustanovení přistupováno s velkou obezřetností. Proto bylo do jisté míry překvapivé, když Obvodní soud pro Prahu 7 vyhověl žalobě nejmenovaného nadačního fondu o zaplacení daru, který byl synem klienta, jemuž byly v době uzavření darovací smlouvy poskytovány sociální služby, darována podpora. Hlavním argumentem soudu ve prospěch platnosti darovací smlouvy byla přitom odlišnost subjektů na obou stranách. Ustanovení o neplatnosti darování v sociálních služ-

bách má totiž podle mínění soudu chránit výhradně osobu, o kterou je pečováno. Soud o neplatnosti nepřesvědčil ani skutečný účel daru spočívající právě ve financování pobytu otce dárce ani blízký vztah mezi nadací a provozovatelem služby. Darování osobou odlišnou od klienta je tedy platné, a to především tehdy, když je obdarovaný právní subjekt odlišný od provozovatele zařízení. Taková situace je přitom paralelou právního vztahu mezi provozovatelem sociální služby a jeho zřizovatelem. Provozovatel je totiž právnickou osobou odlišnou od zřizovatele, která může hospodařit buď s majetkem svého zřizovatele, nebo s majetkem vlastním. Zatímco první zmíněný případ by bylo záhod-

no podrobit dalšímu soudnímu výkladu, darování zřizovateli sociální služby, která hospodaří převážně s vlastním majetkem, lze považovat za platné. Opačný extenzivní výklad by přitom byl nepřiměřeným zásahem do smluvní svobody, která ovládá ustanovení občanského zákoníku upravující darování.

Praktickým řešením pak může být delegace oprávnění přijmout dar do určité hodnoty jménem zřizovatele na ředitele provozovatele sociálních služeb. Oprávnění však musí být uděleno buď ad hoc zmocněním, nebo metodickými pokyny na úrovni zřizovatele ve spojení s předchozím souhlasem příslušného orgánu zřizovatele.